

**משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי
הפיקוח על תכניות לימודים ייחודיות**

שם ביה"ס/המוסד: אשל הנשיא

שם התכנית הייחודית: משפטים

תחום הדעת: מדעי החברה

מספר יחידות הלימוד: 2

סמל מוסד: 680025

"ויברא אלוהים את האדם בצלמו –
בצלם אלוהים ברא אותו ,
זכר ונקבה ברא אותם. " (בראשית א')

תוכנית לימודים במגדר

2 יחידות לימוד

בית הספר אשל הנשיא

שוויון זה שווה לכולם/ן

תוכן העניינים:

1. הרקע לתוכנית	עמודים 3-6
2. סכימת מבנה התוכנית	עמוד 6
3. רציונאל התוכנית	עמודים 7 - 19
4. מטרות אופרטיביות של התוכנית	עמודים 19 - 20
5. אסטרטגיות הוראה – למידה והערכה	עמודים 20 - 21
6. פירוט נושאי הלימוד של התוכנית – כיתה יא'	עמודים 22 - 30
7. פירוט נושאי הלימוד של התוכנית – כיתה יב'	עמודים 30 - 39
8. נספחים	

1. רקע

א. כללי:

בבית הספר אשל הנשיא לומדים כ- 1,300 תלמידים ותלמידות מכיתה ז' עד יב'. התלמידים בבית הספר לומדים במגמות עיוניות וניגשים לבחינות בגרות. אל בית- הספר מגיעים תלמידים מקיבוצי האזור, ישובי לוויין של באר שבע (להבים, עומר ומיתר), מושבים ועיירות הפיתוח באזור הנגב, באר-שבע ובודדים אף מרהט. חלק מתלמידי בית הספר גרים בכפר הנוער אשל-הנשיא, במסגרת פנימייה.

מזה שנתיים קיימת התעניינות בתחום לימודי מגדר בקרב הצוות המוביל את לימודי מדעי החברה בבית הספר. בתיה בהט ומיכה עציון, שניהם מורים מנוסים ובעלי וותק רב בהוראת תחום מדעי החברה, והרכזת הפדגוגית של בית הספר, חיה הכהן, שלמדה לימודי מגדר במסגרת אקדמית בארץ ובחו"ל, רואים בלימודי הנושא ערך רב, כיוון שדרכם יתאפשר שיח אקדמי וערכי בנושאים חברתיים, מנקודת מבט חשובה, הנעדרת כיום ממרבית תכניות הלימודים בבתי הספר. כמו כן, עלתה דרישה ברורה בקרב התלמידים, שלימודי מדעי החברה יתנו מענה להיבט המגדרי, ההולך ותופס מקום בתודעה הציבורית ובמחקר האקדמי באוניברסיטאות. בנוסף, על רקע העובדה שבאקדמיה נפתחים מסלולי לימוד בתחום לימודי המגדר (אוניברסיטת תל אביב לימודים לתואר ראשון B.A, זו השנה השלישית, אוניברסיטת בר אילן לימודים לתואר שני M.A, זה כמה שנים, וחטיבות ללימודי מגדר ומחקר גם באוניברסיטאות האחרות ובמכללות בארץ) והעדר תכניות לימודים ומגמות בתחום לימודים זה בבתי הספר, נראה לנו כי תכנית הלימודים הייחודית תהווה מענה עבור תלמידינו ותעניק להם הזדמנות להיחשף לעולם ידע עדכני, בתחום אקדמי מתפתח בעולם שמחוץ לביה"ס.

תכנית הלימודים הייחודית במגדר מוצעת כחטיבה (אשכול) בתוך מגמת מדעי החברה, על פי הפירוט הבא:

2 יח"ל מגדר

2 יח"ל פסיכולוגיה

1 יח"ל עבודה (במדעי החברה)

ב. כותבות וכותב התכנית:

חיה הכהן- סגנית מנהל בית הספר, רכזת פדגוגית ומורה לספרות והבעה בבית הספר אשל הנשיא.
דנה לשם עזרא- לשעבר סגנית מנהלת החטיבה העליונה ורכזת פדגוגית בבית הספר אשל הנשיא, מורה לספרות והבעה ובעלת תואר שני בכתיבת תכניות לימודים.
מיכה עציון- מורה לסוציולוגיה, פסיכולוגיה ואזרחות בבית הספר אשל הנשיא.

התכנית גובשה ופותחה בסיוע שני גורמים עיקריים:

1. מכללת אחוה- מכללה אקדמית לחינוך, ד"ר אתי גלעד, מרכזת לימודי המגדר במכללה.
 2. היחידה הממונה על "חינוך לשוויון בין המינים" במשרד החינוך- הגברת מרים שכטר, מפקחת ממונה, והגברת אביטל אהרונ, מדריכה ומנחה במחוז דרום ל"חינוך לשוויון בין המינים".
- אשר על כן בית הספר פונה למדור לתכניות לימודים ייחודיות לאשר את פתיחת מסלול לימודי מגדר, בהיקף של 2 יח"ל, במסגרת מגמת מדעי החברה, החל משנה"ל תשס"ו.

ג. הסיבות לפיתוח התכנית

בית ספרנו יזם את פיתוח התכנית הייחודית בנושא מגדר משיקולים שונים, המצדיקים את קידום ואישור התכנית המוצעת כדלקמן:

1. קיימות התעניינות ודרישה של תלמידים בבית ספרנו, שלימודי מדעי החברה יתנו מענה להיבט המגדרי, המאפשר למידה בנושאים שקשורים לבניית זהות אישית ואזרחית בחברה דמוקרטית הרואה בשוויוניות ערך מרכזי.
2. בבתי הספר התיכוניים בנגב, ובארץ בכלל, אין מתקיימים לימודי מגדר במסגרת תכניות הלימודים הפורמאליות. היבטים הקשורים בשאלות מגדריות עולים לעיתים נדירות בלבד, במסגרת שיעורים, על פי בחירת המורה, אולם ללא מחויבות מתמשכת ושיטתית לנושא.
3. הצורך בקיום לימודי מגדר בבית הספר מתחדד לנוכח קיומן של מסגרות אקדמיות המקיימות לימודי מגדר לתארים גבוהים: תואר בוגר (B.A) באוניברסיטאות תל אביב, תואר שני (M.A) באוניברסיטת בר אילן וחטיבות ללימוד ומחקר באוניברסיטאות האחרות ובמכללות. הלימודים בחטיבות מוכרים לצבירת נקודות לתואר.
4. הרצון להקנות לתלמידינו מידע רחב ומעמיק בתחום לימודי החברה והתרבות, מפרספקטיבה חדשנית ומתפתחת במציאות החוץ בית ספרית, הרואה את המרכיב המגדרי כגורם מכריע המשפיע על ההבניה החברתית- מבנים חברתיים, מוסדות ומנגנונים חברתיים.
5. התכנית היא רלוונטיות לבית הספר אשל הנשיא, שהוא בית ספר אזורי בנגב. כיוון שבית הספר נמצא באזור הנגב ותלמידים מגיעים אלינו מיישובים בעלי אופי סוציו-אקונומי שונה בתכלית (קיבוצים, עיירות פיתוח, מושבים, רהט, להבים, עומר, מיתר ובאר שבע), נחשפים התלמידים, בחיי היומיום

שלהם, לגילויים מובהקים של אי-שוויונות חברתית. ביטויה המובהק ביותר של אי השוויונות הוא מצבן של נשים, שהן החוליה החלשה ביותר בכל מרקם חברתי-הן העניות ביותר מבין העניים והמקופחות ביותר מבין המקופחים. תכנית לימודים, התובעת בדיקה של יחסי הכוחות שהתגבשו בין מגדרים בהקשרים ההיסטוריים שבהם צמחו והשתנו, קובעת כי הסדר הקיים אינו הכרחי ומבקשת לשאול כיצד ניתן לשנותו. תכנית כזו היא כר פורה לעבודה מחקרית בישובים השונים ולפעילות חברתית-קהילתית לקידום נושאים של שוויון בין המינים ב"קהילות הבית" של התלמידים. אשר על כן, מהווה התוכנית מנוף לפיתוח מובילות ומנהיגות בקרב תלמידינו, שהם נוער הנגב.

6. הקמתה במשרד החינוך של היחידה הממונה על "חינוך לשוויון בין המינים", בראשותה של הגב' מרים שכטר, והקשר המתקיים, מזה שנתיים, בין הממונה לבין בית הספר, הניחו יסודות איתנים להכרה בנחיצותה של תכנית הלימודים ולבנייתה:

1. מורות ומורים מבית הספר משתתפים זו השנה השניה בהשתלמות מטעם הממונה. את ההשתלמויות, המתקיימות בבית הספר עצמו, מובילה הגב' אביטל אהרונים, מנחה מטעם היחידה ל"חינוך לשוויון בין המינים" במשרד החינוך. המורות והמורים המשתלמים רואים עצמם מחויבים לנושא בעבודתם החינוכית בבית הספר.

2. בבית הספר פעלה, במהלך שנה"ל תשס"ד, תכנית נמ"ש (נערות ונערים מובילי שינוי), בכיתות י"א וי"ב. התכנית נחלה הצלחה גדולה הן בלימוד הנושאים מתוך התעניינות עמוקה והן כמנוף לפעילות חברתית-ערכית, שהובילו הבנות בתוך בית הספר ומחוצה לו, בקהילה. את התכנית הובילה הגב' מיכל זוילי, מנחה מטעם היחידה ל"חינוך לשוויון בין המינים", בשיתוף עם שדולת הנשים.

3. בשנה"ל הבאה, תשס"ה, יש בכוונתנו להמשיך ולהפעיל את תכנית נמ"ש ולפתוח את הפעילות גם עבור קבוצת בנים או קבוצה מעורבת של בנים ובנות. לטובת שינוי מסוג זה נהייה בקשר גם עם האגודה לגבריות חדשה.

4. בזכות הקשר עם הממונה ל"חינוך לשוויון בין המינים" במשרד החינוך, הפעילות המתקיימת בבית הספר והתמיכה הפדגוגית באמצעות המנחות האזוריות וגורמים נוספים, התפתח השיח המגדרי בתוך קהילת בית הספר, והוא הופך יותר ויותר לחלק מתרבות המוסד. להלן דוגמאות מספר:

- חינוך לזוגיות ללא אלימות- סדנאות לתלמידים בשכבה ט' בהנחיית מסל"ן (מרכז סיוע

לנשים נגב) וסדנאות לתלמידים בשכבה י"א בהנחיית סטודנטים לרפואה מבית הספר

לרפואה באוניברסיטת בן גוריון.

- ערב לימוד בנושא "הקול המושק" של נשים קרבנות אונס ו אלימות מינית, במתכונת של לימוד בחברות (לימודי "בית מדרש"), בו נוטלים חלק כלל תלמידי שכבה י"א, הוריהם ומורי בית הספר (כ- 500 משתתפים). ערב הלימוד מתבסס על קריאה ודיון בטקסטים מן המקורות ביהדות וטקסטים עכשוויים- החל מסיפור אונס דינה במקרא ועד שירה מודרנית עברית ומתורגמת, קטעי עיתונות ופסיקות משפטיות.

2. סכמת מבנה התוכנית

חומר הלימוד כולל חמישה פרקים מרכזיים :

- א. תולדות המחשבה והמאבק הפמיניסטיים – 41 שיעורים.
 1. מושגי יסוד בלימודי מגדר.
 2. תחנות מרכזיות בהתפתחות הפמיניזם והתנועות הפמיניסטיות – הגות, גישות מרכזיות ומאבק חברתי בהקשר ההיסטורי, החברתי והתרבותי בעולם ובארץ.
 - ב. מנגנונים חברתיים – תרבותיים ממוגדרים וממגדרים בישראל – 76 שיעורים
 - ג. סוכני שינוי – 10 שיעורים - גופים וארגוני שטח הפועלים לשינוי המבנה החברתי הממוגדר.
 - ה. מגדר בראי הספרות והקולנוע - 26 שיעורים
- בנוסף, מכילה התוכנית:
 - א. סדנאות ליווי והדרכה: סדנאות פתיחה, סדנאות הדרכה למטלות התלקיט ועריכתו וסדנאות בקריאת מאמרים - 15 שיעורים
 - ב. מבחנים ומטלות – 12 שיעורים

הערות דידקטיות כלליות:

1. מושגי היסוד יילמדו במהלך שלבי ההוראה / הלמידה השונים.
2. שיטות מחקר במדעי החברה (היבט ב') יילמדו בכיתה י"א, כדי להקנות לתלמידים/ות כלים להתמודדות עם קריאת מאמרים מחקריים ולביצוע תרגול מחקרי בנושא המגדר.

3. רציונל התכנית

א. כללי:

מערכת החינוך הישראלית אימצה דו"חות של שתי ועדות ציבוריות חשובות – ועדת קרמניצר (1996) ועדת שנהר (1994). דו"ח ועדת קרמניצר – "להיות אזרחים" – מדגיש את חשיבות היכרותו של התלמיד עם "ערכים אזרחיים" (כגון, זכויות וחובות של אזרח, כבוד האדם, מחויבות למשטר הדמוקרטי, סובלנות) והקניית "מיומנויות אזרחיות" (כמו, יכולת לנתח סוגיה חברתית או פוליטית, ראיית בעיה במלוא מורכבותה, יכולת למתוח ביקורת מבוססת ומנומקת, שם, ע"מ 16-17).

דו"ח ועדת שנהר – "עם ועולם" – ממליץ על חיזוק לימודי מקצועות היהדות (המוגדרים בצורה רחבה ביותר) ברוח ביקורתית, פתוחה ופלורליסטית. הוא מדגיש את הצורך להפגיש את התלמיד היהודי, הלומד בחינוך הממלכתי הכללי, עם מורשתו, ולהצביע על זיקתה לתרבות העולם ולערכים אוניברסאליים רלוונטיים. בתכנית הלימודים המוצעת מאומצים שני כיוונים אלה, שלכל אחד מהם זיקה ברורה ללימודי מגדר. זיקה זו מסתברת מתוך שש הנחות היסוד הרעיוניות שהנחנו אותנו בבחירת נושא הלימוד המוצע (מגדר). הנחות אלו מפורטת להלן, וכן מצוינים שלושה המוקדים המרכיבים את הציר הערכי, הקוגניטיבי והאפקטיבי של התכנית כולה.

בנוסף לכך, ראוי לציין את ההתעניינות הרבה שמגלים תלמידים ותלמידות בלימוד נושא המגדר. נושא זה משקף את רוח התקופה ואת המגמות העכשוויות, שתאוצתן בארץ ובעולם הולכת וגוברת.

ב. הנחות יסוד:

1. זכויות האדם והאזרח הן אבן פינה בכל משטר דמוקרטי. עם זאת, תכנון של זכויות אלו, ובעיקר מושאי החלתן, הן עניין של התפתחות היסטורית. החלתן של זכויות האדם והאזרח על נשים היא פרי של מאבק חברתי ממושך, שעקבותיו ניכרים גם באופן טיפולה של מדינת ישראל הצעירה בעקרונות "האני מאמין" של הדמוקרטיה הישראלית: קיום שוויון זכויות חברתי ומדיני לכל האזרחים ללא הבדל דת, גזע ומין מעוגן בהכרזת העצמאות של ישראל (1948). אולם בשנת 1951 מצא המחוקק לנכון להחיל חוק זה במפורש על נשים באמצעות חקיקתו של "חוק שוויון זכויות האישה", הקובע ש"דין אחד יהיה לאישה ולאיש לכל פעולה משפטית".

2. למרות השינויים ההיסטוריים המשמעותיים (בעולם ובארץ), ולמרות שנשים מהוות לפחות מחצית

מאוכלוסיית העולם, הן עדיין בגדר של מיעוט, קרי: נשים הן מיעוט מקופח לא רק במדינות לא דמוקרטיות, אלא אף בעולם המערבי הדמוקרטי, בו מתקיים פער בין מעמדה החוקי של האישה לבין מעמדה בחברה ובתרבות. מקור הפער הוא מנגנונים חברתיים-תרבותיים פטריארכאליים מסורתיים, המונחלים (במודע ושלא במודע) עד היום. מנגנונים אלה, שבעצם טבעם מעניקים קדימות לגברים, נוגדים את מהויות היסוד של הדמוקרטיה, מפני שהם פועלים לדיכוי חלק מהאוכלוסייה ("המין השני") וחוסמים את דרכו להגשמה מלאה של זכויות האדם שלו.

3. התרבות הדמוקרטית המודרנית היא בעלת גישה פלורליסטית, המכירה בזכות קיומה של שונות.

השונות בין המינים הגברי והנשי, שבמשך תקופות ארוכות נזקפה, לרוב, לרעת הנשים, נתפסת היום במידה הולכת וגוברת כמנוף, שבאמצעותו תתרום האינטראקציה בין איכויות גבריות ואיכויות נשיות לצמיחת מציאות חדשה, שוויונית יותר וצודקת יותר עבור גברים ונשים כאחד.

4. ערכים ודפוסים תרבותיים משפיעים על אופני חשיבה ושיפוט ועל תגובות רגשיות והתנהגות של

בני אדם. העדר ידע וחוסר מודעות באשר למשמעויות ולהשלכות של מגדר על מבנים, מוסדות ומנגנונים חברתיים, וקיומם של פרדיגמות ומיתוסים הקשורים במגדר מעכבים התפתחות אינדיבידואלית של נשים וגברים כאחד. התפתחות רצויה כזו תלויה, במידה רבה, במתן ביטוי לאיכויות נשיות וגבריות, המצויות בכל אחד ובכל אחת.

5. הגדרת המציאות ומשמעויותיה ומהותו של הידע שונים אצל בעלי השקפת עולם דתית מאלה של

בעלי השקפת עולם חילונית. לכן בישראל, בה אין קיימת הפרדה בין דת למדינה, מהווה העיסוק בסוגיות מגדריות והשלכותיהן נידבך חשוב ביותר לביסוסה של תרבות דמוקרטית, תוך התמודדות עם תפיסת האישה, הזוגיות והמשפחה במסורת היהודית לדורותיה.

6. במרכזה של תכנית הלימודים המוצעת עומד הנושא הערכי של זכויות אדם ואזרח. בתכנית

הלימודים נבחן נושא זה באמצעות הפרספקטיבה המגדרית, העשויה, להביא לשינוי יחסי הכוח וליצירת מובילות אישית בהיבטים חברתיים שונים.

1. הקניית ידע וכלים ופיתוח מודעות להבנה ולניתוח תהליכי היווצרותם ושימורם של דפוסים חברתיים ותרבותיים מתוך התבססות על אפיסטמולוגיה של לימודי מגדר.
2. פיתוח חשיבה ביקורתית על ערכים קיימים מתוך ראייה מגדרית.
3. מתן מקום נרחב יותר לעיסוק בשונות כחלק מהגשמת השקפת העולם הדמוקרטית, תוך התבססות על לימודי מגדר- מהותו, משמעויותיו והשפעותיו של הנושא המגדרי על מבנים חברתיים ותרבותיים ועל עולם/ן האישי של הלומדים/ות.

ד. מטרות על ערכיות:

1. הבנת משמעותיהם והשלכותיהם המורכבות, הרב צדדיות והסותרות לעיתים של ערכים מקובלים מרכזיים.
2. הפנמת ערכה החברתי והתרבותי של גישה ספקנית וחתרנית כלפי ערכים מקובלים.
3. הבנת יחסיו של אמת ותרבות, והפנמתה של גישה סובלנית כלפי אמיתות ותרבויות אחרות.
4. גיבוש ערכים ועמדות השוללים ביטויים של גזענות ואפליה.
5. יצירת שינוי בעמדות ובאמונות כלפי ערכים, וגיבוש עמדות עצמאיות ואישיות.
6. גיבוש ערכים שיובילו לאקטיביזם חברתי.

ה. מבחינת חומר הלימוד (ה – subject matter):

מגדר הוא התרגום העברי למילה gender, שמשמעה מיניות – לא במובן הביולוגי, אלא במובן החברתי – הגדרה חברתית- תרבותית של המין. השתייכות מגדרית אינה נקבעת על פי אברי המין של הפרט, אלא על ידי התנהגותו או התנהגותה לנוכח הדפוסים המקובלים בחברה, משמע: גבולות המגדר ומשמעותם מוגדרים חברתית (אורית קמיר 2003, "מין מגדר פוליטיקה" 2000).

לימודי מגדר אינם דיסציפלינה מוגדרת ומאובחנת. נהפוך הוא: ביסוד האפיסטמולוגיה של לימודי המגדר מונחת התפיסה כי נשים, גברים ומציאות חייהם הם "ישויות" רבות פנים, סבוכות ומורכבות מכדי שניתן יהיה להגביל

את אופן ההתבוננות בהן מבעד ל"משקפיה" של דיסציפלינה מסוימת (הגם, שכמובן, לכל דיסציפלינה ולכל יצירה אנושית "יש מה לומר" על טיב האדם ועל טיבן של חברתו ותרבותו). יסוד מוסד זה של תפיסת המגדר הופך מלכתחילה את לימודי המגדר לתחום נטול גבולות, ולפיכך, מתאים ללמוד אותו מתוך גישה פנוראמית. וכך, למרות שנושא המגדר הוא מעיקרו נושא חברתי, משקפים פרקיה של תכנית הלימודים המוצעת את העיקרון הפנוראמי, והם מחייבים, למעשה, הוראה/למידה בין תחומית, רב תחומית, הכוללת תחומים, כגון, היסטוריה, חוק ומשפט, אזורות, סוציולוגיה, פסיכולוגיה ותחומי אמנות שונים. יתר על כן, העיקרון הפנוראמי מתקיים גם בכל אחד מההיבטים עצמם, לדוגמא: הוראה/למידה של תולדות המחשבה והמאבק הפמיניסטיים (פרק א בתכנית המוצעת) כולל בתוכו פרקי היסטוריה, תיאוריות פסיכולוגיות, חברתיות וכלכליות, ואף הדגמות מתחומים שונים, המבטאים את יחס החברה לנשים ו/או את מאבקן של הנשים על זכותן להיות "כאחד האדם" בכל המובנים. אבולוציה הגותית ומאבק חברתי מופנים, מטבע הדברים, נגד מנגנונים חברתיים- תרבותיים דכאניים, שהולידו אותם, ולפיכך, על חשיפת קיומם (בעבר ובהווה) להיות חלק בלתי נפרד מתהליך למידת תולדות הפמיניזם והגותו. בד בבד, מתחייבת גם התבוננות במנגנונים שפעלו ופועלים לשינוי הגישה המסורתית לתפקידי גברים ונשים: הללו הם חלק בלתי נפרד מתהליכים שהתרחשו, וממשיכים להתרחש (בקצב מואץ), ולפיכך, עליהם להיות גם חלק מתהליך לימוד נושא המגדר. (פרק ב', בכיתה יב', "סוכני שינוי").

בהגות הפמיניסטית נתפסת ההבחנה בין המינים כהבניה חברתית היוצרת סדר חברתי ממוגדר. אחד ממאפייניו של סדר חברתי זה הוא דיכטומיה הירארכית של יחסי כוח בין גברים לנשים. כוחה של הבניה חברתית זו מבוסס על כך שהיא מוצגת כ"טבעית" (מולדת), ולכן מובנת מאליה. הטענה שמדובר בהבניה חברתית ולא בסדר טבעי מחלישה את הטיעון האידיאולוגי, שהסדר הקיים הוא אוניברסאלי או הכרחי, ולכן מאפשרת שינוי. השינוי עשוי להתאפשר בזכות השאיפה לפירוק תיאורטי ואמפירי של הנחות יסוד הבונות את הסדר הקיים, כדי שאפשר יהיה לבנות סדר חברתי חלופי, שבו זכויות אדם ואזרח הן באותה מידה תקפות לנשים ולגברים כאחד.

מתיאור זה עולה כי לימודי מגדר הם בהכרח ביקורתיים, ובמידה רבה מהפכניים, כיוון שהם בוחנים את הנחות היסוד של כל תחום שהם עוסקים בו, חושפים את יחסיותן, את הטייתיהן ואת הבעייתיות שבהן, וקוראים לשינוי יסודי באמצעות: בדיקה של יחסי הכוח, חשיפה של העלמה והשתקה שרווחו בשיח האקדמי והציבורי, קריאת תיגר על התעלמות מהממד המגדרי הממסד סדר חברתי, כלכלי, פוליטי ותרבותי המפלה נשים ועוד.

לימודי מגדר פותחים פתח לשיח מגוון ומעשיר בדבר האופן שבו מובנה העולם הממוגדר, הדרכים שבהן הוא משועתק, מי הם הנהנים ומי הם המדוכאים בסדר חברתי זה וכיצד ניתן לשנותו.

ברוח תפישה זו עוצבה תוכנית הלימודים באופן המתואר להלן:

- א. תולדות האנושות והגותה מאופיינות בהעדרן הבולט של נשים מרשומותיהן (הדרה). לפיכך, מהווה העיסוק בפרק ההיסטוריה של מאבק הנשים לשוויון והתפתחות ההגות הפמיניסטית (פרק א') את התשתית האידיאולוגית, שבאמצעותה תיבנה ההתבוננות הביקורתית, המופנה כלפי העבר והווה כאחד, ויחזקו המוטיבציה לאקטיביזם חברתי והאמונה באפשרות של שינוי. בפרק זה יעסקו התלמידים/ות בשלב הראשון של תוכנית הלימודים, והוא יילמד על פי ציר הזמן (סדר כרונולוגי), תוך הדגשת האינטראקציה בין התפתחות המאבק החברתי – האקטיביזם, לבין התפתחות ההגות הפמיניסטית.
- ב. פרקים ב' ו-ג' בכיתה יא', ופרק א' בכיתה יב', מתמקדים בהתבוננות ביקורתית במציאות החברתית-התרבותית העכשווית. סדר הוראתם/למידתם של המנגנונים החברתיים-תרבותיים המוגדרים והממגדרים נקבע על פי מידת הרלוונטיות והמשמעותיות שלהם עבור בני נוער. לפיכך, נבחר להתחיל במעגל החיים הראשוני של הפרט (משפחה), ובהמשך, מורחבים בהדרגה מעגלי ההתייחסות: קהילה (חינוך) וחברה (תקשורת, שפה, צבא, חוק ומשפט, דת ועבודה).
- ג. פרק ב' בכיתה יב' ("סוכני שינוי") נועד לגבש אצל התלמידים/ות את התפישה כי שינוי חברתי הוא אפשרי, ולחזק את המוטיבציה שלהם/ן לפעול למען שינוי. לפיכך, בחרנו להציג גופים וארגונים שפעלו ופועלים למען שינוי. יש לציין כי בחרנו ללמד פרק זה לקראת סיום תהליך הלמידה כולו (סוף יב') מתוך הנחה שהוא יהווה מקור השראה לפעילות למען שינוי חברתי גם בהמשך דרכם/ן מחוץ לכותלי בית הספר.
- ד. פרק ג', בכיתה יב' – "מגדר בראי הספרות והקולנוע" – הוא פרק העשרה, שנועד לזמן לתלמידים/ות הכרות עם כמה טקסטים אמנותיים, שבהם דומיננטי הקול הנשי מנקודת מבט של מחאה. מבחינה זו מהווים אפוא הטקסטים הנדונים בכיתה השלמה לתפישת היסוד של תכנית זו, שבמוקדה "ראייה אחרת" של המציאות החברתית-תרבותית ההיסטורית והעכשווית, והדגשת חשיבותו של המאבק החברתי בכלל ושל המאבק לשוויון בין המינים בפרט.

מספר שיעורים	כיתה יא'
3	סדנאות פתיחה, תיאום ציפיות מי אנחנו? נשים, גברים
סה"כ 3	
	א. תולדות המחשבה והמאבק הפמיניסטי בעולם ובישראל בעולם (ארה"ב ואירופה): - מעמד הנשים בחברה ובתרבות מימי הביניים ועד למאה ה 17 ולידת הפמיניזם במאה ה 18. - הגל הראשון בפמיניזם (מאמצע המאה ה 19 ועד שנות ה 20 של המאה ה 20). - הגל הראשון מכה גלים – סופרג'יזם. - הגל השני – שנות ה 60: המאבק להעלאת המודעות. - הגל השני – שנות ה 70 "שנת האפס לשחרור האישה". - שנות ה 80: הגל הנגדי. - שנות ה 90: "אש באש" – המאבק בהתנגדות. - פמיניזם בעידן הפוסט מודרני – פוסט פמיניזם – פלורליזם או התרסקות? בישראל: <u>א. סקירה היסטורית עד שנות ה 80:</u> - מיתוס השוויון החלוצי בתקופת העלייה השנייה. - פמיניזם ארצישראלי 1919 – 1947. - נשים בישראל בשנות ה 50 – 60. - פמיניזם בישראל בשנות ה 70 - 80. ב. פמיניזם בישראל משנות ה 90 ואילך – ריבוי קולות: - הכישלונות להריץ מפלגת נשים - פמיניזם רב תרבותי (ופוסט קולוניאלי) - נשים בתנועות שלום
סה"כ 41	

	ב. מנגנונים חברתיים תרבותיים ממוגדרים וממגדרים בישראל (חלק א')
7	– אי שוויון בחינוך המינים במסגרת המשפחה.
6	- השפה כמנגנון מגדרי
	– אי שוויון בין המינים במערכת החינוך:
1	# מובחנות גלויה בבית הספר הממלכתי והדתי.
5	# מובחנות סמויה במוסדות חינוך.
2	# בנים ובנות בחינוך הערבי.
2	# דרכים לעידוד שינוי ולקידום יצירת שוויון הזדמנויות בחינוך.
	- ייצוג מגדרי בתקשורת:
6	# דימויים של נשים וגברים במדיה בישראל.
4	# מי נוכח/ת ומי נעדר/ת? – בדיקת הייצוג המגדרי של הקבוצות
	ה"מוחלשות".
3	# פמיניזציה של ענף התקשורת.
סה"כ 36	
2	ג. הדרכה למטלות תלקיט
סה"כ : 2	
8	ד.. מבחנים ומטלות
סה"כ 8	
סה"כ 90	

מספר שעורים	כיתה יב'
	א. מנגנונים חברתיים – תרבותיים ממוגדרים וממגדרים בישראל (חלק ב') 9 - הצבא כמחזק ההבניה החברתית הממוגדרת. - האישה בחוק ובמשפט בישראל: 2 # הזכות להשתתפות בתחום הציבורי – פוליטיקה, מוסדות מדינה ומנהל חברתי. 4 # הזכות לחיים, לביטחון אישי ולשלמות הגוף – אלימות נגד נשים, אונס, רצח. 2 # הזכות לחרות – סחר בנשים. 2 # הזכות לשלוט בגוף – טקסי כריתת דגדגן, הפלה, הפריה מלאכותית, פונדקאות ואם חלופית. 2 # הזכות לזוגיות וחיי משפחה – נישואין וגירושין. # ערך כבוד האדם – חוק יסודי: כבוד האדם וחירותו, ישראל 1992, כבסיס לדיון בתופעות: זנות, פורנוגרפיה והטרדה מינית. 3 - קווים למעמדה של האישה בדת היהודית ובחברה היהודית: 1 # גישת היהדות ללימודי נשים. 2 # מיתוסים, דימויים ומידור נשים בשיח הדתי. 2 # גישות לשוויון בין המינים בזרם הקונסרבטיבי, הרפורמי והדתי – לאומי. 3 # דיסוננסים בעולמה של האישה הדתית הפמיניסטית ודרכי התמודדות עימם. - מעמד האישה בעולם העבודה – גורמי אי שוויון במערכת הכלכלית: 4 # ערכן של נשים וערכה של עבודת נשים בשוק העבודה – מבט על פי מגזרים ומעמדות חברתיים. 2 # פמיניזציה של מקצועות במשק והשפעתה על יוקרה ושכר. 2 # תגובת הנשים – אסטרטגיות לקראת שינוי
סה"כ 40	
	ב. סוכני שינוי 1 שדולת הנשים 1 הועדה לקידום מעמד האישה בכנסת 1 מרכזי סיוע לנשים נפגעות אלימות

1	היחידה לחינוך לשוויון בין המינים במשרד החינוך
3	ארגוני נשים
1	מסלולי לימודי מגדר ולימודי נשים במוסדות אקדמיים
1	התנועה לגבריות חדשה
1	המועצה לשלום בין המינים ביסודם של רבקה וחן נרדי
סה"כ 10	
	ג. מגדר בראי הספרות והקולנוע
	סיפורים : (יינתן בשיתוף עם דנה לשם, מכותבות התוכנית)
4	# דבורה בארון "זיווה"
2	# אגדת הנסיך – צפרדע וגרסתו של שמואל סגל, "אל תנשקי את הצפרדע"
4	# סביון ליברכט, "תפוחים מן המדבר"
	שירים (יינתן בשיתוף עם דנה לשם עזרא, מכותבות התוכנית):
2	# אגני משעול, "בהיפר"
2	# אסתר קנקה – שקלים "שרקייה"
2	# סעאד אל סבאח, "נקבה 200"
2	# מרגרט אטווד, "בדידותה של ההיסטוריונית הצבאית"
2	# סילביה פלאת, "הבלש"
	הערה: במהלך השנים חלים שינויים בבחירת היצירות הספרותיות.
	סרטים (יינתן לעיתים בשיתוף מורה לקולנוע):
2	"תלמה ולואיז", בימוי: רידלי סקוט
2	"שוקולד", בימוי: לס הולסטרם
2	"אור", תסריט ובימוי: קרן ידעיה

	הערה: הצפייה בסרטים תתבצע בחלקה בשעורים ובחלקה בבית. במהלך השנים חלים שינויים בבחירת הסרטים.
סה"כ 26	
	<u>ד.הדרכה למטלות התלקיט ולבניית התלקיט:</u>
2	# הדרכה לקראת מפגש עם פעיל/ה למען שוויון בין המינים (מטלה לתלקיט)
4	# הדרכה לכתובת דו"ח קריאה ודו"ח צפייה – סדנאות (מטלות לתלקיט)
4	# הדרכה לבניית התלקיט
סה"כ 10	
4	ה. מבחנים
סה"כ 4	
סה"כ: 90	

ו. מבחינת החברה:

הבנת משמעותם של ערכים, בחינת המידה והאופן של התממשותם בחברה וההתמודדות עם תופעות, אירועים ומצבים הדורשים שיפוט מוסרי ו/ או נקיטת עמדה ערכית הם חלק מתהליך חינוכו של הפרט הלומד להיות אזרח במדינה דמוקרטית.

חינוך לשוויון בין המינים הוא אחד מיעדיה המוצהרים של מערכת החינוך, משמע: למרות קיומו של "חוק שוויון זכויות האישה", טרם זכו הנשים לשוויון מלא בכל תחומי החיים, ולפיכך, אין בידן לממש את מלוא "זכויות האדם" שלהן. לימוד נושא המגדר רלוונטי אפוא ביותר להבנת המציאות החברתית, ואף מתכוון אל הרצוי, ברוח המלצות וועדת קרמניצר. זאת ועוד: מעצם מהותה, הראייה המגדרית היא ראייה ביקורתית, המחייבת הסתכלות אחרת הן על ההיסטוריה (שהיא his-story, ולא her-story) והן על טיבה ומגמותיה (הגלויות והסמויות) של ההבניה החברתית והתרבותית שלנו. התבוננות אחרת כזו מזמנת הערכה-מחדש של המציאות החברתית-תרבותית: היא דורשת התמודדות אמת עם משמעותם של ערכים, כגון, אמת, צדק, הוגנות, חוק, סובלנות ועוד, שהם מאושרות הדמוקרטיה, היא יוצרת מודעות לעולות חברתיות והיא מפתחת מעורבות אישית לא רק ביחס לחומר הנלמד, אלא גם ביחס למתרחש בין כתלי בית הספר ומחוצה לו, ובכך מהווה מנוף הן לצמיחה אישית והן למעורבות ולפעילות בקהילה (ראו תאור פעילות נמ"ש).

ז. מבחינת המורה:

מקובל להניח כי חינוך הוא תהליך המחולל שינויים בתלמיד/ה ובמורה כאחד. מבחינת המורה ההתמודדות עם הוראת נושא המגדר היא אתגר אינטלקטואלי ורגשי, שאינו יכול שלא להביא גם לצמיחה אישית. יתר על כן, תכני ההוראה/למידה, טיבו של האתגר שהם מעמידים בפני הלומד/ת והמלמד/ת, לצד הצורך, הנובע ממהות נושא הלמידה, להפעיל דרכי הוראה מגוונות, הם בסיס לפיתוח שיח אחר בין מורה לתלמידים/ות. לשיח כזה, לדעת חוקרים רבים, תרומה חשובה לשיפור האקלים הבית ספרי, ובכך יוצאים נשכרים שותפים רבים בעשייה החינוכית.

נושא המגדר הוא נושא הקרוב ללב תלמידים ותלמידות בגיל ההתבגרות, מפני שהוא רלוונטי לתהליכי גיבוש הזהות העצמית. גיבושה של זהות עצמית אינדיבידואלית הוא תהליך מורכב ודינמי, הכרוך בהתפתחויות מוסריות, קוגניטיביות ורגשיות ובבחינה חוזרת ונשנית של המציאות הפנימית והחיצונית. נושא המגדר ולימודו מתוך היבטיה השונים של התכנית המוצעת מזמנים התמודדות מתמדת עם ערכים, דרכי חשיבה ורגשות בדרך אחרת: דווקא מפני שהנושא הוא בעל אופי שונה מאוד מן המקצועות הנלמדים בדרך כלל בבתי הספר התיכוניים, ודווקא מפני שהוא דורש למידה בינתחומית ורב-תחומית, יש בו כדי לתרום להרחבת זוויות הראייה ולריבוי של נקודות המבט, שבאמצעותן מתבונן/ת התלמיד/ה על המציאות ומגבש/ת לעצמו/ה את ערכיו/ה ועמדותיו/ה. אנו מאמינים כי תהליך למידה כזה בנושא, שמטבעו נוגע נגיעה עמוקה במעגלים עכשוויים ועתידיים של תלמידינו (כגון: זוגיות, משפחה, צבא), בטיבה של החברה בה הם חיים ובטיב תרבותה, עשוי לספק להם כלים משמעותיים נוספים להתמודדות עם עצמם ועם סביבתם.

תהליך הלמידה המוצע בתכנית כרוך גם במהלך של שינויים ערכיים בעולמם של התלמידים, ויש להניח כי יתעוררו אצלם ספקות ושאלות, בעקבות המפגש עם אי שוויון ואי צדק בעולם, שקודם נראה בעיניהם דמוקרטי ונאור. לכן, יינתן במהלך הלמידה מקום וזמן להתייחסות לצרכים של התלמידים/ות: עידוד להביא תכנים מעולמם האישי לדיון בכיתה, תוך שמירה על אווירה של פתיחות ותמיכה, שתאפשר ביטוי אישי, שאלת שאלות והעלאת ספקות, שהתעוררו בעקבות המפגש בין החומר הנלמד לחייהם.

קבוצת הלימוד תהווה קבוצת השתייכות אשר תעודד קבלה מתוך רגישות והכרה בשונות בין התלמידים/ות (שמקורה בהרכב המגוון של התלמידים- בני עדות שונות, בני מעמדות סוציו-אקונומיים שונים וכד'), וחידוק הערך העצמי שלהם. הקבוצה תעניק תמיכה ותחזק את היכולת להתמודד עם קשיים ועם שינויים בתפישות ערכיות. חשוב להדגיש כי התוכנית בנויה כך, שכבר בשלביה הראשונים (בכיתה יא'), יעסקו הלומדים/ות בפעילות לימודית עצמאית. למידה אקטיבית מסוג זה יש בה לחזק את הביטחון של התלמידים ביכולתם להתבטא בקולם שלהם ואף ביכולתם להוביל תהליך עצמאי.

חווית הלמידה העצמאית תתעצם ככל שנתקדם בתוכנית באמצעות המטלות הנוספות במסגרת בניית התלקיט, הכולל גם מפגש עם פעיל/ה למען שינוי חברתי. מפגש מסוג זה הוא תשובה למשל לצורך העשוי להתעורר במהלך הלמידה – הצורך להאמין בשינוי ולראות אפשרויות פעולה למען מטרות ש"האני" מאמין בו.

בשלבים מתקדמים יותר של התוכנית, ילמדו התלמידים/ות להמשיג את עולמם/ן באופן עשיר בנושאים הקשורים בזהות, השתייכות, מגדר, מעמד, לאום וחברה בכלל, וזה כשלעצמו יהווה עבורם/ן תהליך של חיזוק ה"אני", כאשר הם/ן נדרשים/ות לעמוד מול עולם אשר לגביו צפוי כי יפתחו עמדות ביקורתיות.

מעל לכל אלה, יהווה בית הספר "בית" לתוכנית, יגלה רגישות ויעניק תמיכה קשובה לקולות התלמידים/ות ולצרכיהם/ן. הנהלת בית הספר ורבים ממורי בית הספר רואים בתוכנית חשיבות גדולה. תמיכת בית הספר תתאפשר בזכות האקלים המיוחד של בית הספר אשר מעודד באורח מסורתי לימודים שעניינם חינוך לערכים ולחשיבה ביקורתית במסגרות שונות ובאורח מערכת. יתכן אף כי נעודד שיתוף הורים- סדנאות משותפות של תלמידים, הורים, מורים ויועצות, בדרך שאנו נוהגים לעיתים לקיים בתחומי למידה אחרים בביה"ס, זאת כדי להרחיב את מעגלי ההתייחסות עבור התלמידים/ות ולחזק את התמיכה בתהליך הלמידה שהם/ן עוברים/ות.

4. מטרות אופרטיביות של התוכנית

א. מטרות על קוגניטיביות

1. התלמידים/ות יבינו מושגים מגדריים.
2. התלמידים/ות יכירו את תולדות המחשבה והמאבק הפמיניסטיים.
3. התלמידים/ות יפתחו מודעות לקיומן של פרשנויות שונות לטיבה של המציאות.
4. התלמידים/ות יפתחו יכולות לניתוח תופעות חברתיות ותרבותיות.
5. התלמידים/ות ילמדו להשתמש בתיאוריות מחקרים ומקורות מידע ויצירה אחרים, הנלמדים בכיתה.
6. התלמידים/ות ישכללו יכולות השוואה בין גישות ועמדות שונות, שמקורן בתחומי דעת ויצירה שונים.
7. התלמידים/ות ישפרו כישורי דיון בשאלות חברתיות ותרבותיות.
8. התלמידים/ות ירכשו ידיעות ספציפיות על החברה והתרבות בישראל מן ההיבט המגדרי.

ב. מטרות אפקטיביות

1. התלמידים/ות יטפחו עניין וסקרנות לגבי החיים החברתיים והתרבותיים בישראל מן ההיבט המגדרי ומהיבטים נוספים.
2. התלמידים/ות יפתחו עניין לגבי מצבן של הנשים בישראל.
3. התלמידים/ות יטפחו סובלנות לשונות.
4. התלמידים/ות יפנימו את ערך הפלורליזם בחברה הישראלית.

5. התלמידים/ות יפתחו עניין וסקרנות באשר להשלכות התחום המגדרי על טיבה של הדמוקרטיה בישראל ועל מצבו האישי של הפרט במסגרות חברתיות שונות.
6. התלמידים/ות יגבירו את מודעותם לאפשרות לשנות עמדות ואמונות אישיות.
7. התלמידים/ות יפתחו מוטיבציה לאקטיביזם חברתי.

ג. מטרות בתחום מיומנויות למידה

1. התלמידים/ות ישפרו מיומנויות קריאה והבנה של טקסטים בנושאי מגדר מתחומי דעת שונים.
2. התלמידים/ות ירכשו כלים לניתוח טקסטים עיוניים ואחרים.
3. התלמידים/ות ישפרו את כושר הביטוי בכתב ובעל פה.
4. התלמידים/ות ירכשו מיומנויות של חשיבה רב כיוונית ורב תחומית.
5. התלמידים/ות יפתחו אסטרטגיות של למידה עצמאית.

5. אסטרטגיות הוראה – למידה – הערכה (הל"ה) בתוכנית

א. שיטות הוראה / למידה

1. שיעורים פרונטאליים, שבמרכזם חומרים היסטוריים ותיאוריות שונות בתחום מדעי החברה (תיאוריות פמיניסטיות ואחרות).
2. דיונים קבוצתיים על בסיס החומר הנלמד ועל בסיס קריאה עצמאית על ספרות עיונית מתחומים שונים.
3. סדנאות התבוננות וניתוח תופעות, כפי שהן באות לידי ביטוי במנגנונים חברתיים ותרבותיים שונים (מוסדות, אמצעי תקשורת המונים ותחומי אמנות שונים).
4. שימוש במאגרי מידע ממוחשבים.
5. השתתפות בפורומים לדיון בנושא מגדר.
6. הרצאות אורח/ת וסיורים לימודיים. (בנוסף לשעות המוקצות לתוכנית, בדומה לנעשה גם במסלולי

ב. דרכי הערכה.

1. בסיום הלימודים ייגשו התלמידים/ות לבחינת בגרות פנימית. שאלון בחינת בגרות יחובר על ידי מורות המסלול.

2. הרכב הציון השנתי :

ציון יא' - 40%

ציון יב' - 40%

ציון בחינת המתכונת - 20%

סה"כ - 100%

3. להלן מרכיבי הציון בכל אחת משנות הלימוד:

מבחנים - 40%

מטלות לתלקיט ומטלות אחרות - 50%

הערכת מורה - 10% (השתתפות, מעורבות ויוזמה).

סה"כ : 100%

4. הרכב הציון הסופי:

ציון שנתי (הגשה) - 50%

תלקיט - 25%

מבחן בגרות - 25%

סה"כ 100%

5. מרכיבי התלקיט יא' – יב' (ראה/י נספחים)

6. פירוט נושאי הלימוד - כיתה יא'.

פרק א : תולדות המחשבה והמאבק הפמיניסטיים בעולם ובישראל. (41שעות)

1. מושגי יסוד בלימודי מגדר

- משפחה, מיניות, ערכים, תרבות, נורמות, חברות.

- סטריאוטיפ, מיתוס, פרדיגמה, הנחת יסוד, אידיאולוגיה, אפליה וגזענות, אלימות, רב תרבותיות.

- פטריארכיה ופטריארכאיות, דימויי נשיות, הבניה, מין ומגדר, מיניות (סקסיזם), העלאת המודעות, העצמה,

מהותנות (אסנציאליזם), "הפרטי הוא הציבורי", "האישי הוא פוליטי", ייצוג (רפרזנטציה), backlash (תגובת

נגד), העדפה מתקנת, תקרת הזכוכית, "תסביך סינדרלה", "מלכת הדבורים" (queen bee).

המושגים מהווים אבני היסוד של התכנית, ויילמדו במהלך שלבי ההוראה/הלמידה השונים.

2. תחנות מרכזיות בהתפתחות התנועות הפמיניסטיות, הגותן ומאבקן החברתי בהקשר ההיסטורי, החברתי

והתרבותי הכללי.

2.1 מעמד הנשים בחברה ובתרבות מימי הביניים ועד למאה ה-17 ולידת

הפמיניזם במאה ה-18.

- דמויות האישה- האם והאישה- שטן בתרבות היהודית הנוצרית והמוסלמית, ציד

המכשפות ושואת הנשים, "עידן הנאורות" (1690-1790)- שינוי השקפות בעולם

הגברי, מעמד הנשים וראשית הפעילות הפמיניסטית (4 שיעורים).

2.2 הגל הראשון בפמיניזם (מאמצע המאה ה-19 ועד שנות ה-20 של המאה ה-20)

- השפעת מלחמת האזרחים בארה"ב על כינון של התנועות לזכויות נשים.

- ג'ון סטיוארט מיל ו"שעבוד הנשים", ארגוני נשים ומנהיגותיהם, מאבקן של

חברות האיגודים המקצועיים באנגליה (מרד הפועלות 1888-1892),

הנושאים המהפכניים על סדר היום (מיניות, אימהות, מעמד עקרת הבית,

אלימות במשפחה, חינוך אקדמי לנשים) (4 שיעורים)

2.3 הגל הראשון מכה גלים- סופרג'יזם (המאבק על זכות ההצבעה)

- הפמיניזם המיליטנטי ומאבק הנשים על "זכויות האדם" שלהן (המאבק הכלכלי,

המאבק על ההכרה בזכותן על גופן והמאבק על זכות ההצבעה לנשים), מלחמת

העולם הראשונה והשלכותיה על מאבק הנשים, backlash, הפמיניזם הליברלי

והפמיניזם האימהי, יום האישה הבינלאומי כסמל, משנתה של סימון דה בובואר.

(4 שיעורים)

2.4 הגל השני- שנות ה-60: המאבק להעלאת המודעות

- התפתחויות רדיקליות בעולם המערבי (מהפכות סטודנטים, מהפכת הרוק, תנועות לזכויות אזרח, המאבק לקידום המיעוט השחור בארה"ב והמהפכה המינית), בטי פרידן, "הבעיה שאין לה שם" והתנועה "נשים עכשיו" (now), פמיניזם ליבראלי מול פמיניזם רדיקלי והתפתחות המאבק לשוויון זכויות לנשים, בריאת קונספציות חדשות לתיאור מצבן של הנשים ("שחרור" ו "דיכוי", "האישי הוא הפוליטי"). (3 שיעורים).

2.5 הגל השני- שנות ה- 70 "שנת האפס לשחרור האישה.

- התיאוריה הפמיניסטית של שנות ה- 70 – מין, מגדר ופוליטיקה: יצירת האבחנה בין מין למגדר והגדרת שאלת המגדר כבעיה של יחסי כוחות, בחינה מחודשת של תפיסת האימהות (דקונסטרוקציה), הצלחת הגל השני (המאבק על חוק ההפלות, הקמת מרכזי סיוע לנפגעות אונס ונשים מוכות, הקמת בנקים, חנויות ובתי קפה לנשים, תכניות אקדמיות של לימודי נשים, התנועה לבריאות האישה), שאלת האחרות : לסביות והפמיניזם השחור. (3 שיעורים)

2.6 שנות ה- 80: הגל הנגדי

- מתנגדי הפמיניזם- מניעים ודרכי פעולה, הישגי הפמיניזם בשנות ה- 80, המסע לביעור הפורנוגרפיה בהנהגת אנדריאה דוורקין וקתרין מקינון (3 שעות)

2.7 שנות ה- 90: "אש באש"- המאבק בהתנגדות

- "הטרדה מינית" ו"אפקט אניטה היל", המאבק נגד אפליית נשים במשפט, "תקרת הזכוכית" – משמעות והשלכות. (3 שיעורים)

2.8 העידן הפוסט מודרני, פוסט פמיניזם -פלורליזם או התרסקות?

(2 שיעורים)

2.9 פמיניזם בישראל

א. סקירה היסטורית עד שנות ה- 80

- מיתוס השוויון החלוצי בתקופת העלייה השנייה (1904-1914) והמאבק שלא התחולל על זכות ההצבעה לנשים. (2 שיעורים)

- פמיניזם ארצישראלי, 1919-1947
- מאבק הנשים על זכות ההצבעה, מאבק הנשים בבתי הדין הרבניים, ייסוד ה"התאחדות נשים לשוויון זכויות בארץ ישראל" ופעילותה. (2 שיעורים)
- נשים בישראל בשנות ה-50 ובשנות ה-60
- רשימת הנשים הראשונה לכנסת, חוק שוויון זכויות האישה (1951) ופועלה של ח"כ רחל כהן בתחומי המשפט לקידום מעמד האישה, מיתוס הצבר והדרת הנשים. (2 שיעורים)
- פמיניזם בישראל בשנות ה-70 ובשנות ה-80.
- מרשה פרידמן, משנתה ופועלה בישראל (1970-1981), יחס הציבור הישראלי לפמיניזם, המאבק במיתוסים דומיננטיים בחברה הישראלית, אפליית נשים בישראל, מלחמת יום הכיפורים והשפעתה על היחס לנשים, מפלגת ר"צ והחיבור בין מפלגת התנועה לזכויות אזרח והתנועה הפמיניסטית, פעילות שדולת הנשים בתחומי דת, תקשורת, חינוך ומשפט, ייסוד "נוגה" (מגזין פמיניסטי), כינון "קלף" (קהילה לסבית פמיניסטית). (2 שיעורים)
- ב. פמיניזם וחברה בישראל משנות ה-90 ואילך - ריבוי קולות
- הכישלונות להריץ מפלגת נשים. (1 שיעור)
- פמיניזם רב תרבותי (ופוסט קולוניאלי) - משנתן של הנרייט דהאן קלב, פנינה מוצפי, לאה שקדיאל. (4 שיעורים)
- מקומן של נשים בתנועות שלום. (1 שיעור)

ביבליוגרפיה לתלמיד/ה לחלק א

1. מתוך: "ללמוד פמיניזם: מקראה" – מאמרים ומסמכי יסוד במחשבה הפמיניסטית/ האגודה הישראלית ללימודים פמיניסטיים ומגדר/ סדרת מגדרים/2006:
- "הצהרת העמדות – סנקה פולס" /אליזבת קיידי סטנטון, 1848. הקדמה: דלית באום
- "הגנה על זכויות האישה" / מרי וולסטונקרפט, 1792. הקדמה: שרון הלוי (אני משתמשת בקטעים, ראי דף הטקסטים בנושא חינוך ששלחתי לדוגמא). הקדמה: שרון הלוי
- "אני לא אישה" /סוג'ורנר טרוט', 1851 הקדמה: דלית באום
- "שעבוד הנשים" / ג'ון סטויארט מיל, 1869 (קטעים) הקדמה: שרון הלוי
- "הבעיה שאין לה שם" (מתוך המסמך הנשי) / בטי פרידן 1963. הקדמה: דלילה אמיר
- "מניפסט רדסטוקינגס, 1969 הקדמה: דבורה גריינימן ודלית באום
- "עצומת ה-343", 1971 (עצומה בצרפת כנגד האיסור על הפלות) הקדמה: דינה חרובי.

- חנה ספרן, לא רוצות להיות נחמדות המאבק על זכות הבחירה לנשים וראשיתו של הפמיניזם החדש בישראל, הוצאת פרדס, 2006 (חלקים)
2. ברקוביץ ניצה, "אשת חיל מי ימצא? נשים ואזרחות בישראל", סוציולוגיה ישראלית 2 (1) 277-317, 1999.

פרק ב : מנגנונים חברתיים תרבותיים ממוגדרים וממגדרים בישראל- התבוננות ביחסי הכוח בין גברים

ונשים ודרכי שיעתוקם (חלק א', 36 שיעורים)

1. אי שוויון בחינוך המינים במסגרת המשפחה – (7 שיעורים).

- מהם אופני החברות המובחן הממשיכים להתקיים במסגרת המשפחה המערבית המודרנית? ההבדלים הפיזיולוגיים בין גברים לנשים הם ברורים ואוניברסאליים, אך במשך דורות רבים נטען גם כי לגברים ולנשים תכונות מולדות ("טבעיות") שבלעדיות להם, כלומר: לגברים ולנשים יש "מהות" מולדת במובן של תכני חשיבה, כשרים רגשיים וקוגניטיביים, התנהגות ורצונות, המיוחדים להם בהתאמה למינם. אולם על פי תיאוריית הלמידה החברתית (בנדורה, 1969) נתפשים אישיות האדם בכלל והתפקיד המיני בפרט כגמישים ובלתי קבועים מראש – כתלויי סביבה יותר מאשר תורשה. יתר על כן, מחקרים מאוחרים יותר (כגון: מקובי וג'קלין, 1974 ופרסונס, 1978) מצביעים על היעדרה של ראייה חותכת למבדיל הגנטי בפסיכולוגיה ובאינטליגנציה של המינים, ולכן מושם כיום הדגש על השפעות הסביבה והסוציאליזציה כסוכני עיצוב (בן צבי- מאיר, 1976), משמע: בנות ובנים באים לעולם כשלהם רפרטואר מגוון של כישרונות ותכונות, אך החברה, תוך מובחנות עקבית, בוחרת מה לטפח ומה לפסול.

נושאי הלימוד:

- המשפחה כסוכן סוציאליזציה לתפקיד מין (תהליכי רכישת הזהות המינית ותפקידי המין, מסרים התנהגותיים וערכיים לבנים ולבנות במסגרת המשפחה הגרעינית, מסרים כפולים במשפחה המודרנית, היחס ללידת בנים ובנות במשפחה המודרנית).

- ממצאים מרכזיים במחקר על ההבדלים בין בנים לבנות.

מושגי יסוד:

משפחה, חברות, סוכני חברות, זהות מינית, תפקיד מין, שוויון, ערכים ונורמות, סטריאוטיפ.

ביבליוגרפיה לתלמיד/ה:

- יהודית אברהמי – עינת, "המשפחה כסוכן סוציאליזציה לתפקיד מין", היא והוא בכיתה, מודן, 1989.

- שושנה בן צבי-מאיר, "המחקר על ההבדלים בהתנהגות לפי ההשתייכות המינית", מצא מין את שוויונו, משרד החינוך, התרבות והספורט, הממונה על שוויון בין המינים בחינוך, עמ' 24 – 33.

2. השפה כמנגנון מגדרי – 6 שיעורים.

- כיצד מועברים מסרים מינניים גלויים וסמויים באמצעות השפה בה אנו משתמשים?

כל לשון היא מערכת של סמלים המסמנים את "העולם", והיא מאורגנת בשתי רמות עיקריות- הפונולוגית והדקדוקית. היבטים רבים בלשון הם שרירותיים, אך, עם זאת, משקפות תופעות שונות המתקיימות בה את התודעה האנושית שיצרה אותן, ובה בעת, הן גם מנחילות אותה לדובריה. אם כך, הלשון, שהיא אמצעי התקשורת העיקרי בין בני האדם, היא גם כלי לעיצוב התודעה. ואכן, בשנות ה-90 בארה"ב צמחה ההשקפה כי ביטויים וכינויים רבים יש בהם משום דעה קדומה גזענית, מיננית, עדתית וכד'. לכן, כדי לא לפגוע הקבוצות הנוגעות בדבר, ראוי להשתמש בביטויים ובכינויים חלופיים, שהם נכונים יותר מבחינה פוליטית, ועשויים, בסופו של דבר להביא לשינוי התודעה, כלומר, לערעור של הדעות הקדומות והסטריאוטיפים עצמם.

שפה מיננית, בלתי מאוזנת היא תופעה ממנה נדרשים כיום כל כותבי ספרי לימוד וספרי ילדים בעולם המערבי להימנע. אולם בעברית, בניגוד ללשונות אחרות, קיימת הטיה מבנית- שמלכתחילה – השימוש בלשון זכר מקובל ככולל גם את הנקבה. הטיה לשונית זו לטובת הזכרים היא מציאות קשה, שההתמודדות עימה כרוכה לא פעם בסרבול לשוני. עם זאת, חשובה המודעות לתופעה ולמשמעויותיה (הבלעת הנקבה, משמע, "הנוכחות" הנשית, בכל פנייה לקהל מעורב), ובוודאי חשובה המודעות לקיומם של "ישים" לשוניים אחרים להם מסרים מינניים גלויים או סמויים.

נושאי הלימוד:

- בדיקת המסרים הסמויים המועברים באמצעות מטבעות לשון וצירופים שגורים (כגון: אבות האומה, המין החלש, המין היפה, אמהות עובדות, אשת חיל)
- בדיקת המסרים הסמויים המועברים בלשון היום יום (כגון: מי כאן המנהל? יש לקרוא לרופא, דרושה מזכירה, אבא עוזר לאימא בבית).

- בדיקת המסרים הסטריאוטיפיים המועברים באמצעות ביטויים שגורים (כגון: אישה/נהגת- למטבח, הטובים לטיס, אימא יש רק אחת)
- בדיקת המסרים המועברים בעגה.

3. אי שוויון בין המינים במערכת החינוך (10 שיעורים)

- כיצד מנציחים מוסדות החינוך את חוסר השוויון בחינוך בין בנות לבנים?

המוסדות החינוכיים נמצאים במקום שני ברשימת סוכני החברות המשמעותיים בחיי הפרט, ומסגרותיהם קובעות, במידה רבה, את עתידו האישי והמקצועי. בשל מבנהו ההירארכי של בית הספר מוקנים למורה סמכות וכוח, ולפיכך, יש חשיבות רבה למסרים הגלויים והסמויים המועברים על ידו. במסגרתו של כל מוסד חינוכי לומדים הילדים מהר מאוד כי עליהם לאמץ דפוסי התנהגות מסוימים כדי להתאים את עצמם לציפיות המערכת, וטיבו של המשוב (לצורותיו השונות) שהם מקבלים מבהיר להם בשלב מוקדם מאוד את המצופה מהם. בישראל קיימת לכאורה שוויוניות בחינוך. אולם הן הסברה שיששראל היא מדינה שוויונית והן הסברה שמערכת החינוך הישראלית היא שוויונית הופרכו כבר מזמן (אליס שלווי, 1992). יתר על כן, אף על פי שמורים רבים טוענים כי הם מתייחסים באופן שוויוני לבנים ולבנות, נראה שבפועל, ופעמים רבות מאוד באופן בלתי מודע, הם מתייחסים בדרך שונה לבנים ולבנות, ובכך פועלים להנצחת חוסר השוויון בין המינים גם מחוץ לכותלי בית הספר, ל"בזבוז" של משאב אנושי בעל פוטנציאל של תרומה לכלל החברה ולצמצום אפשרויותיהם של בנות ובנים כאחד לממש את עצמם באופן המתאים לנטיותיהם.

נושאי הלימוד:

- מובחנות גלויה בבית הספר הממלכתי והדתי (1 שיעור)
- מובחנות סמויה במוסדות חינוך: (5 שיעורים)
- מינניות גלויה וסמויה בגן הילדים ובספרי ילדים.
- מינניות סמויה בדרכי האינטראקציה של מורים עם תלמידים ותלמידות.
- מינניות סמויה בהכוון המקצועי.
- תיוג תלמידים ותלמידות על פי ציפיות ודימויים סטריאוטיפיים והגבלת אפשרויותיהם למימוש של הפוטנציאל האישי.

- מינניות גלויה וסמויה בספרי לימוד.
- מינניות גלויה וסמויה באינטראקציה בקרב תלמידים ותלמידות.
- בנים ובנות בחינוך הערבי וקריאה במאמרה של חנה אילון (2 שיעורים)
- דרכים לעידוד שינוי ולקידום יצירת שוויון הזדמנויות בחינוך (כגון: פיתוח מודעות בקרב מורים ותלמידים, אפליה מתקנת, תכניות התערבות, ספרות פמיניסטית לילדים) (2 שיעורים).

מושגי יסוד:

מובחנות גלויה ומובחנות סמויה, מינניות, אפליה, הטרדה מינית אפליה מתקנת, שוויון הזדמנויות.

ביבליוגרפיה לתלמיד/ה:

1. יעל תמיר וסיגל בן פורת, "להילחץ מן המראה שעל הקיר", פנים כתב עת לתרבות, חברה וחינוך, מס' 22, סתיו 2002, עמ' 4 – 14.
2. אילון חנה "לימודי מתמטיקה ומדעים בחינוך הערבי בישראל: מקרה של אי שוויון בלתי צפוי", מיניות ומגדר בחינוך, שמחה שלסקי עורכת, תל אביב- הוצאת רמות, 2000, עמ' 68-83

4. ייצוג מגדרי בתקשורת – (13 שיעורים)

- כיצד מנציח הייצוג המגדרי בתקשורת דימויים סטריאוטיפיים של גברים ונשים ומחזק היררכיות קיימות גם במפגש של מגדר עם מעמד, גזע ולאום.
- באיזו מידה פוגע הייצוג המגדרי בתקשורת באפשרות לקיים חברה המבוססת על ערכי השוויון וכבוד האדם?

התקשורת מהווה סוכן סוציאליזציה מרכזי, שבאמצעותו, בין היתר, מגדירה החברה את עצמה. אמצעי התקשורת הם מקור מידע עשיר ועדכני, אך אין הם מקור אובייקטיבי או ניטרלי. המידע המגיע אל הציבור דרך כלי התקשורת הוא פרי של בחירה ומיון, וככזה, הוא מתווה, למעשה, את הנורמטיבי, את גבולות הקונסנזוס ומדיר לשוליים את הנתפש כחריג.

בחינה אינטגרטיבית של תכני התקשורת בישראל – אלה העוסקים בחדשות ובאקטואליה ואלה העוסקים בבידור – מצביעה על תפישות סטריאוטיפיות של גברים ונשים בחברה: בעוד גברים מוצגים כרוב "הנורמאלי", מוצגות הנשים כ"מיעוט" השולי. יתר על כן, במידורן של הנשים בולטת התפישה הדיכוטומית, הבאה לידי ביטוי בצמצום הווייתן לתפקידי "האם" (אחות, אשת, איש, בת) או לתבנית האובייקט המיני (למיש, 2002). מחקרים העוסקים בתפקידיה של התקשורת כסוכן חברות מראים כי הנוכחות הקבועה והמקיפה שלה תורמת לטיפוח תפישות עולם ולהבניית המציאות החברתית גם כאשר סוכני חברות אחרים, כגון המשפחה, מציגים מודלים אחרים (למיש, 2002). מחקרים רבים שנערכו בארץ (כגון: תדהר, 1988, אריאל, 1988, למיש, 2000, 1997, פירסט 1998, וימן, 2000) מצביעים כי התקשורת מרבה לשדר מסרים אי שוויוניים, מפלים ודכאניים כלפי נשים, ולפיכך, יש לה תרומה נכבדת להנצחת תפישות סטריאוטיפיות, והיא, למעשה, תומכת בשימור המצב הקיים ומונעת את התחוללותו של שינוי חברתי עמוק.

נושאי הלימוד:

- דימויים של נשים וגברים במדיה בישראל – עיתונות כתובה, טלוויזיה ורדיו: (6 שיעורים)
 - בתחום תכניות ומדורי החדשות האקטואליה.
 - בתחום תכניות ומדורי הבידור
 - בתחום תכניות ומדורי הספורט
 - בתחום הפרסומות
- מי נוכח/ומי נעדר/ת? - בדיקת הייצוג המגדרי של הקבוצות המוחלשות (התייחסות למעמד, לאום ו"צבע") (4 שיעורים).
- הפמניזציה הגוברת של ענף התקשורת בארץ והשפעתה על שינוי מגמות תפישת העולם המוצגת בו (3 שיעורים).
- מושגי יסוד: נורמה, מידור, החפצה (אובייקטיביזציה) סטריאוטיפ, הדרה, חשיבה דיכוטומית, דימויים נשיים וגבריים, מיתוס.

ביבליוגרפיה לתלמיד/ה:

1. דפנה למיש, "המדיה, הזונה והמדונה", פנים כתב עת לתרבות, חברה וחינוך, מס' 22, סתיו 2002, עמ' 84 – 93. (קטעים)
2. נעמי וולף "מיתוס היופי" מיתוס היופי על השימוש בייצוגים של יופי נגד נשים, הקיבוץ המאוחד, 2004, עמ' 18-26.

7. פירוט נושאי הלימוד - כיתה יב'.

פרק א: מנגנונים חברתיים – תרבותיים, ממוגדרים וממגדרים בישראל – התבוננות ביחסי הכוח בין גברים ונשים ודרכי שעתוקם (חלק ב', 40 שיעורים)

1. הצבא כמחזק ההבניה החברתית הממוגדרת – 9 שיעורים

- נשים במסגרת פטריארכאלית מובהקת- איך חיים עם זה?
 - האם על נשים להיאבק על השתלבות שוויונית בצבא? באיזו מידה עשוי שוויון זכויות של נשים בצבא לתרום לקידום שוויון זכויות אזרחי?
- הצבא הוא התחום הציבורי שהיה, ועדיין הווה, התחום בו מתקיימת הגמוניה גברית מובהקת. בישראל שירותן של נשים שונה, על פי חוק ועל פי פקודות מטכ"ל, משירותם של גברים, והן חסומות ומנועות באופן גלוי מהשתתפות בתפקידים קרביים ויוקרתיים, ומהתקדמות לדרגות פיקוד בכירות במרבית החילות. יתר על כן, למרות קבלת עתירתה של אליס מילר על ידי בג"צ, ולמרות התיקון בחוק שירות הביטחון שתקנה הכנסת בשנת 2000 (סעיף 16א, "שוויון בשירות"), נקבע סייג מגביל ("לא יראו פגיעה בזכותה של יוצא צבא, אישה למלא תפקיד כלשהו, אם הדבר מתקיים ממהותו ומאופיו של התפקיד"), שהוא כה רחב ופרוץ, עד שהוא מרוקן את הוראת השוויון מתוקף מעשי (קמיר, 2002).
- סוגיית שוויון הזכויות לנשים בצבא היא מורכבת וקונטרברסלית. אולם למרות חילוקי הדעות השונים בקרב נשים בכלל ופמיניסטיות בפרט באשר לנחיצות המוסרית של המאבק לשוויון זכויות של נשים בצבא, ברור לכל כי

השירות בצבא ישראל הוא ביטוי מובהק להשתתפות אזרחית, הנתפשת כבעלת ערך חברתי רב, והיא מקנה זכות לקבלת יחס אזרחי שווה מטעם המדינה ומסדותיה. לפיכך, הדרת נשים מתפקידים יוקרתיים ומדרגות פיקוד בכירות משמעה הן יצירת אי-שוויון הזדמנויות בתחומים ציבוריים חוץ-צבאיים, והן הנצחה של דעות קדומות וסטריאוטיפים פטריארכאליים באשר ליכולותיהן של נשים, "ייעודן הטבעי", תפקידן הביתי, "מגבלותיהן" ו"אי התאמתן" למרחב הציבורי (קמיר, 2000). בנוסף, מעמידה ה"תרבות הגברית" בצבא קשיים בפני נשים גם בתחום ההשתלבות בחיי היומיום בצבא-יחס של מיעוט (נשים) מול רוב (גברים) ביחידות קרביות ובדרגות בכירות וגילויים של סקסיזם והטרדה מינית.

נושאי הלימוד:

- הצבא כמסגרת המשמרת את ההגמוניה הגברית, ומאבקן של נשים לשוויון זכויות בשירות הצבאי. (6 שיעורים)
- גישות פמיניסטיות שונות להשתתפות של נשים בצה"ל. (2 שיעורים)
- יוה"ל-יועצת הרמטכ"ל לענייני נשים, תפקידה בהתאמת המסגרת הצבאית לשרות נשים ושמירה על כבודן של נשים וזכויות האדם שלהן. (1 שיעור)

מושגי יסוד: פטריארכאיות, הגמוניה גברית, מידור.

הערה: נושא ההטרדה המינית יידון בהרחבה בפרק המשפט.

ביבליוגרפיה לתלמיד/ה:

- 1 אורית קמיר, "הזכות להשתתפות אזרחית בתחום הציבורי". פמיניזם, זכויות ומשפט, משרד הביטחון, 2000 ע"מ 79-82.
- 2 "גם נשים רוצות" (חלקים נבחרים מדיון בקבוצת הדיון הפמיניסטית באינטרנט במהלך חודש ינואר 2000), נוגה, אביב 2000, גליון 38, עמ' 34-36.
- 3 מזלי, רלה וחגית גור-זיו 2000 "גבר ואישה, מלחמה ושלום" פנים, 17, 51-59.
- 4 אורנה ששון-לוי, זהויות במדים, גבריות ונשיות בצבא הישראלי, הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית, 2006 (קטעים)

2. האישה בחוק ובמשפט בישראל - 15 שיעורים

- באיזו מידה מחויב המשפט לערך השוויון וכבוד האדם עבור נשים?

באורח מסורתי מקובל לראות בחוק ובמשפט ביטוי וחיזוק של קונצנזוס ערכי-נורמטיבי רחב בחברה נתונה. גישה זו מבוססת על הנחת היסוד כי החברה היא ישות קוהרנטית, לכידה ובעלת מכנה משותף ערכי, ולכן נתפשות הוראותיו של המשפט כמשקפות את ערכיו של הציבור הרחב. גישות ביקורתיות למשפט, ביניהן הגישה הפמיניסטית, מערערות על הנחת יסוד זו, ומצביעות על מציאות חברתית רוויה קונפליקטים ערכיים וניגודי אינטרסים בין קבוצות חברתיות שונות, הנתונות לעיתים במצב של מאבק כוחות.

על פי גישות אלה אין המשפט מייצג את ה"ציבור הרחב", אלא את התפישה ההגמונית, ועל כן, אינו משרת באופן שוויוני את כל בני החברה ובנותיה. הגישה הפמיניסטית למשפט שופכת אור על מציאות, שבה רובם המכריע של יוצרי המשפט ומעצביו היו מאז ומעולם גברים, ולכן, אף כי חלו שינויים משמעותיים בחוק ובמשפט במהלך מאה השנים האחרונות (בזכות מאבקן של נשים), עדיין הערכים, שהמשפט משקף ומנציח, הם ערכים פטריארכאליים מסורתיים. משום כך, לטענת ההשקפה הפמיניסטית, הופכת המערכת המשפטית לנגישה וידידותית יותר לגברים מאשר לנשים, ובמידה רבה תורמת לשימור הסדר החברתי הקיים, בו בולטת שליטתם של גברים (קמיר, 2002).

מדינת ישראל הכריזה כבר בהכרזת המדינה משנת 1948 כי "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין", ובשנת 1951 אף נחקק בישראל חוק שוויון זכויות האישה. אולם, עד 1964 התנגדו ממשלות ישראל לחוקק "חוק שכר שווה לעובד ולעובדת", בטענה כי עלול להיווצר הרושם כאילו נשים אינן משתכרות שכר שווה, למרות שבפועל אכן נשים השתכרו בממוצע כמעט מחצית משכר הגברים. ב-1991, אימצה מדינת ישראל את האמנה הבינלאומית (שנקבעה ב-1979) בדבר ביטול האפליה נגד נשים, על בסיס שוויון בין גברים ונשים, בזכויות אדם וחירויות היסוד בתחום המדיני, הכלכלי, הסוציאלי, התרבותי, האזרחי או בכל תחום אחר. ב-1992 הציבה מדינת ישראל את ערך כבוד האדם ביסוד מגילת זכויות האדם שלה, וחוקקה חוק יסוד "כבוד האדם וחירותו". החוק מכיר בערכו של כל אדם, מכיר בשונות האנושית ומקבל אותה, ומהבחינה הזו מהווה מסגרת נוחה לדיון במעמדן החברתי של נשים, שכן הוא מאפשר לראשונה התייחסות אליהן כשלעצמן בלא השוואה לגברים, השוואה, אשר מערבת סטריאוטיפים ודעות קדומות, ולכן היא עלולה להיות מזיקה ומקפחת.

יחד עם זאת, ולמרות הסתירה, הותירה מדינת ישראל גם כיום, את "דיני נישואין וגירושין" מחוץ למשפט

הישראלי ומסרה אותם בידי בתי הדין הדתיים, הפועלים על פי "דין תורה", ללא מחויבות לערכי המדינה, ותוך

שימוש בגישות משפטיות וערכיות בלתי שוויוניות ומפללות לרעה נגד נשים בתחומי חיים שונים. התבוננות בהיסטוריה של המשפט בישראל מגלה כי למרות רוחו הדמוקרטית והליברלית והצהרת המחויבות של המשפט בישראל לשוויון ולהכרה בזכויותיהן של נשים, בפועל קיים קיפוח בתחומים שונים של חיי הנשים בישראל. דווקא כמה מהישגיהן של נשים במאבק לשוויון וכבוד יכולים להעיד על ההעדר הקיים ועל קיפוח: בג"ץ לאה שקדיאל על הזכות להשתתף במועצות דתיות, בג"ץ אליס מילר על הזכות להשתתף בקורס טיס, בג"ץ שדולת הנשים על מינוי נשים לדירקטוריון החברות הממשלתיות, חקיקת חוק שכר שווה לעובדת ולעובד (1996), תיקון הגדרת עבירת האינוס (2001), החוק למניעת הטרדה מינית (1998) ועוד. פסקי דין אלה והתיקונים בחוק קידמו את זכויות הנשים בישראל באופן ממשי, והם נתפשים כתקדימים בעלי ערך פמיניסטי רב. הישגים אלה מעידים על חשיבותה של המחשבה הפמיניסטית כעוגן לפעולה במישור המשפטי לטובת הנשים, אולם גם על העבודה הרבה שעוד נותרה בידי החברה לקידום מעמדן של נשים בחברה, שבה שכרן עדיין נמוך ב- 30% מזה של הגברים, ייצוגן במרחב הציבורי מצומצם ונחות ביחס לזה של הגברים, תופעת האלימות והסחר בנשים גדלה בממדיה ודיני המשפחה מנציחים היבטים חמורים של מורשת פטריארכאלית דכאנית, המסכנת כל אפשרות לשינוי אמיתי ועמוק במצבן של נשים בישראל.

נושאי הלימוד:

- הזכות להשתתפות אזרחית בתחום הציבורי- פוליטיקה, מוסדות מדינה ומנהל חברתי. (2 שיעורים)
- הזכות לחיים, לביטחון אישי ולשלמות הגוף- אלימות נגד נשים, אונס, רצח. (4 שיעורים)
- הזכות לחרות- סחר בנשים (וסחר בבני אדם בכלל). (2 שיעורים)
- הזכות לשלוט בגוף- טקסי כריתת הדגדגן, הפלה, הפריה מלאכותית, פונדקאות ואם חלופית. (2 שיעורים)
- הזכות לזוגיות וחיי משפחה- נישואין וגירושין. (2 שיעורים)
- ערך כבוד האדם- חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ישראל 1992, כבסיס לדיון בתופעות: זנות, פורנוגרפיה והטרדה מינית. (3 שיעורים)

מושגי יסוד:

פטריארכיה, שוויון, "תקרת הזכוכית", "הפרטי הוא הציבורי", הדרה, "סקסיזם", "העדפה מתקנת" לעומת "הסרת העדפה", ייצוג הולם.

ביבליוגרפיה לתלמיד/ה:

1. קמיר אורית, "פמיניזם, חוק ומשפט", הזכות לשוויון, ע"מ 61-71.
2. מנאר חסן, "הפוליטיקה של הכבוד: הפטריארכיה, המדינה ורצח נשים בשם כבוד המשפחה" בתוך מן מגדר ופוליטיקה, קו אדום, הקיבוץ המאוחד, 2000, עמ' 267-305. (קטעים)
3. אורית קמיר, זה מטריד אותי, לחיות עם החוק למניעת הטרדה מינית, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2009 (קטעים)

3. קווים למעמדה של האישה בדת היהודית ובחברה היהודית- (8 שיעורים)

- מהם גילויי מידור הנשים בדת ובחברה היהודית הדתית?
- כיצד מתמודדות נשים דתיות פמיניסטיות עם מידורן?
- יחס היהדות אל האישה אינו חד ערכי, ומבחינה היסטורית עברו עליו תמורות שונות. אולם כיוון שמעמדה התחיקתי הופקד תמיד בידי המוסד הפטריארכאלי, היו הנשים חלק מן הפריפריה התרבותית. התמוטטות הממלכתיות היהודית גרמה להמעטה נוספת במעמד האישה, שכן מעתה עברה המנהיגות הפוליטית לחלוטין לידי המלומדים- קטגוריה, שבה מלכתחילה לא הוקצה מקום לאישה (שושנה בן צבי-מאיר, 1976). החברה היהודית המסורתית היא אפוא לא שוויונית באופן גלוי, ובמציאות הישראלית, בה אין הפרדה בין דת למדינה, יש למעמדה הנחות של האישה ביהדות השלכות גם על נשים חילוניות.

נושאי הלימוד:

- גישת היהדות ללימודי נשים והשלכותיה על מעמד האישה (1 שיעור)
- מיתוסים, סטריאוטיפים, דימויים ומידור נשים בשיח הדתי והמסורתי והשפעתם על תפישת האישה גם בחברה החילונית. (2 שיעורים)
- גישות לשוויון בין המינים בזרם הקונסרבטיבי, הרפורמי והדתי-לאומי. (2 שיעורים)
- דיסוננסים בעולמה של האישה הדתית הפמיניסטית ודרכי התמודדותה עימם. (3 שיעורים)

מיתוס, דימויים נשיים וגבריים, מידור.

ביבליוגרפיה לתלמיד/ה:

1. אלאור תמר, בפסח הבא: נשים ואוריינות בציונות הדתית, תל אביב, עם עובד (קטעים).

2. חנה קהת, "לשבור את המעגל הפטריארכאלי" פנים, מס' 22 סתיו 2000, עמ' 23-31.

4. מעמד האישה בעולם העבודה – גורמי אי השוויון במערכת הכלכלית (8 שיעורים)

- באילו אופנים משתמר אופיו הממוגדר של שוק העבודה?

- מהן האסטרטגיות הקיימות הננקטות למען שינוי?

אי השוויון בין נשים וגברים בעולם העבודה מוצא את ביטויו בגישה למשאבים, להזדמנויות ולכוח. למרות הגידול המשמעותי בהשתתפות נשים בכוח העבודה (למשל ב- 1967 29% בקרב נשים נשואות בגילאי 35-54 לעומת 66% בשנת 1997, באותה קבוצת גיל), ולמרות שנשים הגדילו מאוד את ההשקעה בהשכלתן וסגרו בכך את הפער בהישגים אקדמיים בינן לבין גברים (כמעט בכל הרמות), במגוון רחב מאוד של תחומי לימודים, עדיין בולט הפער בין נשים וגברים הן ברמת השכר והן במסלולי הקידום, לרעתן של הנשים.

תיאוריות המנסות להסביר הבדל זה על רקע הבדלים בין "תכונות נשיות" ל"תכונות גבריות", מתעלמות לחלוטין מהעבודה כי שוק העבודה (המקצועות, המשרות, הדרגות, השכר, ההטבות, ארגוני העובדים וכדומה), הוא מנגנון ממוגדר, הפועל על פי כללים שמשפיעים באופן שונה מאוד על גברים ועל נשים. מבחינה היסטורית כונן שוק העבודה כך שהוא מעניק יתרונות לגברים. כך, למשל, עצם התפתחותו של "גרעין ניהול" במאה ה-19 באירופה ובארצות הברית, הייתה קשורה להדרתן של נשים מקבוצה זו, ולהנצחת צורות כוח ושליטה גבריות. מאוחר יותר, כאשר נכללו הנשים בתוך הארגונים החדשים של המאה ה-20, הן השתלבו כמזכירות, עובדות זוטרות ונותנות שירותים. כלומר, מרוחקות ממשאבי הכוח במערכת יחסים של דומיננטיות (גברית) לעומת כניעות (נשית)(יזרעאלי 1999). מבנה היררכי זה של שוק העבודה נעשה מובן מאליו, והמאבק לשינויו הוא ארוך וקשה, מפני הבדלי המגדר שזורים בתוך חלוקת העבודה, בתוך יחסי הסמכות ובתוך האינטראקציה היומיומית של שגרת העבודה.

המקצועות, המשרות, הדרגות, השכר וההטבות מוקצים על פי קווי המגדר, כך שנשים משתלבות כמעט תמיד במשרות הפחות מכניסות, הן מרוכזות בדרגות הנמוכות בהיררכיה של הארגון ומנותבות באופן בולט אל מקצועות הנחשבים "נשיים" (יזרעאלי 1999). למרות התפתחויות מרשימות בהישגיהן של נשים לקידום עצמן בשוק העבודה ובמאבק על שכר שווה עבור עבודה שווה (חוק שכר שווה לעובדת ולעובד - 1996), בולטת העובדה שכוחן של נשים עדיין מוגבל מאוד בצמתים שבהם נקבעים "חוקי המשחק" ונקבעת המדיניות החברתית כגון: הממשלה, הכנסת, הצבא, ההסתדרות, ארגוני מעסיקים ואף התקשורת.

נושאי הלימוד:

- ערכן של נשים וערכה של עבודת נשים בשוק העבודה- מבט על נשים בשוק העבודה על פי מגזרים ומעמדות חברתיים. (4 שיעורים)
- פמיניזציה של מקצועות במשק והשפעתה על יוקרה ושכר. (2 שיעורים)
- תגובת הנשים – אסטרטגיות לקראת שינוי. (2 שיעורים)

מושגים:

אנדרוצנטריזם, הספירה הביתית והספירה הציבורית, פמיניזציה, אסרטיביות, אפליה/ העדפה מתקנת, "תקרת הזכוכית", מלכת הדבורים", "תסביך סינדרלה".

ביבליוגרפיה לתלמיד/ה.

1. יזרעאלי ד. "עבודה של נשים שווה פחות" (תיק דיילות "אל –על" נגד "אל- על" בסוף שנות ה- 80, לימוד מקרה), בתוך מין מגדר ופוליטיקה, "קו אדום, הקיבוץ המאוחד, 2000, עמ' 185-186.
2. דהאן- כלב, ה. "פמיניזם בין מזרחיות לאשכנזיות", בתוך מין המגדר ופוליטיקה, קו אדום, הקיבוץ המאוחד 2000 (קטעים).
3. ברנשטיין ד. "המשרתת, העוזרת ועובדת הניקיון: התפתחויות בעבודת הניקיון בחברה הישראלית. מגמות (1) 1987 עמ' 7- 20.

פרק ב: סוכני שינוי- 10 שיעורים.

• בחלק זה של תכנית הלימודים יוצגו גופים מרכזיים שונים, **שמטרתם המוצהרת** היא להביא לשינוי המציאות החברתית- תרבותית, בה המובחנות בין המינים ומיקומן של הנשים בשוליים הם הן הפרה של עקרון החירות והשוויון, הן פגיעה בפרט ובפוטנציאל המימוש העצמי שלו והן פגיעה בחברה, היוצאת נפסדת לא רק בשל אי ניצולו הראוי של הפוטנציאל המלא של מחצית אוכלוסייתה (נשים), אלא גם בשל החמצת הפוטנציאל הלא נורמטיבי (שאיננו תואם את הדימויים הגבריים המקובלים) של חלק מהגברים.

• הדיון בגופים ובארגונים יערך מחמישה היבטים מרכזיים:

- תולדות הקמתו ומקימו של הגוף או הארגון
- מטרותיו האידאולוגיות והמעשיות
- בחינת פעילויותיו ביחס למטרות
- בחינת תהליכי שינוי שחלו במטרות הגוף או הארגון ובאופיין של פעילויותיו (אם היו כאלה)
- הערכת תרומתו לשינוי
- הגופים והארגונים שיידונו בכיתה:
 - שדולת הנשים
 - הוועדה לקידום מעמד האישה בכנסת
 - מרכזי סיוע לנשים נפגעות אלימות
 - היחידה לחינוך לשוויון בין המינים במשרד החינוך
 - ארגוני נשים (כגון: ויצו, נעמת, בת שלום, אישה לאישה, אחותי, קולך, נשות ווטש למען זכויות אדם)
 - מסלולי לימודי מגדר ולימודי נשים במוסדות אקדמיים
 - התנועה לגבריות חדשה
 - המועצה לשלום בין המינים ביסודם של רבקה וזן נרדי (בשילוב התהוות)

הערות:

- א. חומר הלימוד יכולול פרסומים אותנטיים של הגופים והארגונים עצמם ביחס למטרותיהם ולפעילויותיהם.
- ב. יעשה מאמץ להפגיש את התלמידים/ות עם פעילות/ים שונים של הגופים והארגונים הנדונים.
- ג. במהלך השנים ייתכנו שינויים בבחירת סוכני השינוי ללימוד.

תיאוריות מודרניות של קריאה וצפייה רואות באלו תהליך דינאמי, המתואר כסוג של פעולה שבה מממש הקורא/הצופה את הכתוב/הנצפה ברצף נמשך, שתחילתו עם קריאת הכותרת, ולפעמים הוא אינו מסתיים גם לאחר תום הקריאה/הצפייה.

על פי סילברמן (1983) טקסטים ספרותיים וקולנועיים, כמו כל הטקסטים, הם יצרני דימויים, שמייצרים מצדם את תפישת ה"אני", עד כמה שהוא תולדה של מגע עם סוגי שיח שונים, וכל מפגש כזה הוא הן רגע של קליטה והן רגע של ייצור סובייקטיבי, רגע של המשך התהליך האינסופי של השתנותו.

תהליך הקריאה/צפייה הוא אפוא לא רק תהליך של התבוננות בהשתקפות של נורמות מוכרות, אלא גם תהליך של בדיקה עצמית ביחס לנורמות שמציג הטקסט, כדי להכריע אם לדחותן או לאמץ. בכך הופכת הקריאה/הצפייה להיות סוג של מנגנון של כינון הסובייקט.

אולם, מוסכם היום כי יצירת טקסטים אמנותיים (ספרותיים, קולנועיים ואחרים) ואופן קליטתם הם מעשה לא-ניטרלי, הטעון בשורה של הטיות אידיאולוגיות תלויות זמן, מקום, מגדר, מעמד וכו'. יתר על כן, טקסטים קנוניים, מעצם היותם כאלה, בוודאי "משדרים", במידה זו או אחרת, את ערכיה של התרבות השלטת.

לפיכך, נשאלת השאלה כיצד נקלטים הללו על ידי מי שממוקמים בשוליים החברתיים-תרבותיים וכיצד ניתן להתעמת עמם בלי לאמץ, מצד אחד, באופן מלאכותי את ערכיו של הטקסט ובלי, מצד אחר, לוותר על "שותפות" בנכסים התרבותיים, שהם פרי של יצירת דורות. לסוגיה זו נדרשו תיאורטיקניות פמיניסטיות שונות, שעל אף ההבדלים בגישותיהן, מציעות כולן לקרוא/לצפות מתוך מה שניתן לכנותו "עמדה של סירוב", כלומר, מתוך פיתוחה של קריאה/צפייה חתרנית וביקורתית באמצעות:

- זיהוי מנגנוני דיכוי של המודרים (פטרלי)
- ניכוס טקסטים גבריים לצרכי היוצרת/קוראת/צופה
- זיהוי מסרים כפולים בטקסטים
- קריאה/צפייה מתוך מיקומים שונים בעלי אינטרס ביקורתי שונה- מגדרי, אתני, לאומי וכד'

סיפורים- 10 שיעורים

1. דבורה בארון, "זיווה"

2. אגדת הנסיך- צפרדע וגרסתו של שמואל סגל "אל תנשקי את הצפרדע"

3. סביון ליברכט, "תפוחים מן המדבר"

שירים- 10 שיעורים

1. אגי משעול, "בהיפר", בתוך: השפלה הפנימית, הקיבוץ המאוחד, 1995.

2. אסתר קנקה- שקלים, "שרקייה", בתוך: מאה שנים, מאה יוצרים, אסופת יצירות עבריות במזרח.

במאה ה- 20 (עורך: סמי שטרית), בימת קדם לספרות, 1999.

3. סעאד אל סבאח, "נקבה 2000", בתוך: הליקון. סדרה אנתולוגית לשירה עכשווית, גיליון 37, חורף 2000.

4. מרגרט אטווד, "בדידותה של ההיסטוריונית הצבאית", בתרגום איתן מטר, בתוך: הלנה מטרויה רוקדת על הדלפק, כרמל, 1998.

5. סילביה פלאת', "הבלש", בתרגום: אורה סגל, בתוך: אלקטרה בשביל האזילות, כרמל, 2000.

סרטים- 6 שיעורים

1. "תלמה ולואיז", בימוי: רידלי סקוט, 1991.

2. "שוקולד", בימוי: לס הולסטרום.

3. "אור", תסריט ובימוי: קרן ידעיה, 2004.

הערות: חלק מהצפייה בסרטים תבצע מחוץ לשיעורים הכיתתיים.

עם השנים יחולו שינויים בבחירת היצירות